

Materialet Framsteg

Detta är ett material som vi utarbetat framför allt med tanke på lärare som i sitt arbete kommer i kontakt med tvåspråkigt finsk-svenska barns tidiga skrivinlärning. Materialet är avsett att fungera som ett *hjälpmedel för att förebygga och bemöta läs- och skrivsvårigheter hos elever med tvåspråkig bakgrund*. Materialet har sin utgångspunkt i både forskning och våra praktiska erfarenheter av tvåspråkiga barns skrivutveckling.

För finansiellt stöd som gjort det möjligt för oss att förverkliga projektet vill vi tacka Otto A. Malms donationsfond, Svenska kulturfonden, Folkhälsan och Vasa universitet.

Vi vill också varmt tacka alla elever och lärare som medverkat i projektet.

Vasa 24.1.2008

Marina Bergström
FD, forskare

Pia Eklund
Speciallärare

Introduktion

Materialet består av *tre diagnostiska skrivprov* som kartlägger elevernas framsteg i skrivinläringen. Proven kan användas fristående beroende på behovet och på den typ av färdighet som läraren vill kartlägga hos sina elever. De tre delproven kompletterar dock varandra och kan användas successivt för en helhetsbild av elevens utvecklingsgång.

Materialet följer kronologiskt elevernas naturliga inlärningsgång i skrivning. De tre proven fokuserar således på olika aspekter som i olika skeden av skrivinläringen utgör en viss utmaning för den unga skribenten. Materialet hjälper läraren att kartlägga i vilket skede den enskilda eleven befinner sig i sin skrivutveckling. Klassens resultat som helhet är också riktgivande och hjälper läraren att planera sin fortsatta undervisning.

Med materialet vill vi också hjälpa läraren att beakta de naturligt förekommande språkberoende svårigheterna¹ hos de tvåspråkiga och att ge information om hur dessa drag kan skiljas från de icke-språkberoende svårigheter som kännetecknar elever med svårigheter i skrivning. Materialet har vidare kompletterats med råd och handledning för lärarna som hjälper henne att arbeta vidare.

¹ Dvs. svårigheter som beror på interferens.

Bakgrund

Tvåspråkiga elever utgör idag en betydande andel av elevpopulationen i de finlandssvenska skolorna. Samtidigt ökar tvåspråkigheten också t.ex. hos de finskspråkiga eleverna som i skolan i ett svenskt språkbad använder sitt andraspråk svenska som medel för att lära sig såväl det nya språket som ämnesinnehållet och de andra skolrelaterade färdigheterna.²

Båda de ovannämnda elevgruppernas erfarenheter av två olika språksystem präglar deras tidiga skrivutveckling. Att bemästra kopplingen mellan ljud och bokstav i de bägge språken, det korrekta uttalet av språkljuden (och i synnerhet de ljud som saknas helt i det andra språket) samt att lära sig de mönster och principer som det skrivna språket följer i respektive språk tar också något mera tid än om eleven utgår och arbetar enbart på och med ett språk. För en lärare är det därför inte alltid lätt att tolka den tvåspråkiga elevens skrivutveckling, att identifiera svårigheterna och att avgöra behovet av extra stödinsatser.

Det material som används i skolorna både i allmänundervisningen och inom specialundervisningen utgår dock oftast ifrån enspråkiga elevers behov. Enligt vår erfarenhet och våra kontakter med lärare både i de finlandssvenska skolorna och i språkbadsskolorna finns det ett klart behov av sådant *undervisnings- och testmaterial som beaktar elevernas tvåspråkiga bakgrund och som granskar skrivutvecklingen utifrån ett tvåspråkigt perspektiv*. Med tanke på detta behov har vi utvecklat materialpaketet Framsteg som förhoppningsvis kan hjälpa lärare både att förstå bättre de tvåspråkiga elevernas behov och att bygga vidare på det eleverna redan kan om sina två språk. Vidare hoppas vi att materialet kan fungera som ett första steg vid skiljandet mellan de s.k. naturliga svårigheter som tvåspråkiga elever ofta visar i början och de mera specifika svårigheter med skrivning. Tidig identifiering och stöd i förebyggande syfte kan vara avgörande i elevens fortsatta skrivutveckling.

Beskrivning av materialet

Den första delen i materialet tar fasta på det mest elementära i skrivutvecklingen, dvs. barnets förmåga att identifiera språkljud i ord och att återge dessa i form av bokstäver i ljudenligt stavade ord. Denna förmåga är en grundförutsättning för skrivning oberoende av om det handlar om en enspråkig eller en flerspråkig elev. Provet innehåller också en del ord med för svenskan typiska (och för finskan mera ovanliga) konsonantförbindelser som kan utgöra en extra utmaning för de tvåspråkiga.

I den andra delen kontrolleras elevernas förmåga att auditivt särskilja ljud. Ljud som fokuseras vållar problem i synnerhet för elever med brister i den auditiva diskrimineringsförmågan (som kan bidra till mera specifika skrivsvårigheter). I det tidiga stadiet är de dock ofta svåra även för elever med stark finsk bakgrund.

² I jämförelse med de tvåspråkiga eleverna i den svenska skolan som ofta har kommit i kontakt med sina två språk i en tidig ålder handlar det här om successiv tvåspråkighet.

Den tredje delen innehåller slutligen ord som kräver kunskap om svenskans ortografiska konventioner och morfologiska strukturer. Denna typ av kunskap utvecklas vanligtvis något senare i takt med att kontakten med det skrivna språket ökar. Provet innehåller således delar som tar tid att utveckla även för de enspråkigt svenskspråkiga eleverna. För de tvåspråkiga eleverna utgör detta delprov vissa specifika utmaningar i och med att reglerna för finskan och svenskan inte direkt är överförbara. Detta gäller bl.a. markeringen av lång och kort vokal.

När kan proven genomföras?

För att resultaten i klassen skall kunna jämföras med de genomsnittliga resultat som eleverna i vårt material fått bör de två första delarna (prov 1 och 2) göras *inom april-maj i åk 1* och prov 3 *inom april-maj i åk 2*. Beroende på behovet och klassens/elevernas nivå kan proven naturligtvis användas även under andra tidpunkter.

Praktiska anvisningar

Här följer några praktiska anvisningar som bör beaktas vid genomförandet av de tre proven:

- Klassläraren eller skolans svenskspråkiga speciallärare håller provet.
- Proven genomförs som grupptest.
- För att eleverna skall orka koncentrera sig rekommenderar vi att del 1 och 2 genomförs under två olika tillfällen.
- Läraren läser i lugn takt upp en mening i taget (se lärarblankett) och upprepar därefter ordet som eleverna skall skriva i sin blankett.
- Det enstaka ordet kan vid behov upprepas.
- Orden uttalas som i normal kommunikation.
- Eleverna bör arbeta självständigt.
- Ingen tidsbegränsning.